

השיעור המרכזי בבית הרב קוק רח' הרב קוק 9 ירושלים בכל יום שלישי 20:00

בסייעתא דשמיא

חוברת טו'
ג' אלול

הושענא והושיעה נא

אהבת ישראל בדרכו של הרב קוק

שיעור מתורת הרב קוק לכבוד ג' אלול
מאת: הרב יצחק חי זאגא

הושענא והושיעה נא

שלו' לכולם. אנו עומדים בפתחו של חודש אלול, הלבבות נרגשים, וכרגיל מתחילים אנו את החודש המיוחד הזה, באזכרה למרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל.

שיטתו של הרב היתה, לקרב הרחוקים, וכפי שכתב באגרת שלב', 'הנני על משמרת אעמודה לקרב ולא לרחק.. וזאת תהיה כל מגמת תפילת כשרי ישראל, לקשר את כל נשמות עם ד' למקור החיים, ולגלות את אור הקדושה הטמון בהם, ואין ערוך ושיעור לשמחת עולמים וחדות ד', הבאה מאתהפכא חשוכא לנהורא, וזאת היא עיקר התורה שנאמרת בהיכל משיח..'. דרכו המקרבת של הרב, נעשתה היום לנחלת הכלל, אך היו שהקשו בזמנו, מדוע לקרב את המתרחקים?

להבנת שורשיה העמוקים של שיטת הרב, נתבונן במנהג ההושענות שבחג הסוכות. כפי שנראה להלן, במרכז ההושענות והקפת המזבח במקדש, עמדה באופן מפתיע דוקא הערבה, שאין בה טעם וריח, ואמרו חז"ל, ויקרא רבה ל', כי היא רומזת ליהודים שאין בהם תורה ומצוות. השאלה היא, מדוע זכתה הערבה להתייחסות מיוחדת, כמצוה בפני עצמה, מלבד היותה חלק מארבעת המינים? מה פשר הביטוי 'הושענא'? מה משמעות הלשון הכפולה, 'הושענא והושיעה נא'? והמילים 'אני והו הושיעא נא'? מי זה 'הו'? להיכן נעלמה האות א'? הרבה שאלות. בואו ננסה להעמיק בסוד מצות הערבה שבמקדש, ומתוך כך, נתחזק באהבת ישראל בדרכו של מרן הרב.

מצות ערבה

פסק שו"ע תרס', נוהגים להעלות ספר תורה על הבימה ולהקיפה פעם אחד בכל יום, ובשביעי מקיפים אותה שבעה פעמים, זכר למקדש, שהיו מקיפים את המזבח, וההקפות לצד ימין. מה פשר הקפות אלו? למה ספר תורה על הבימה? מדוע היו מקיפים את המזבח? למה הדגיש השו"ע שההקפות לצד ימין? כדי לענות על השאלות האלו, יש להעמיק בשורש מצות ההושענא, כפי שנהגה בזמן שבית המקדש היה קיים.

אומרת המשנה בסוכה מה, 'מצות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא. רבי יהודה אומר: אני והו הושיעה נא. ואותו היום, מקיפין את המזבח שבע פעמים. שימו לב, לכותרת הכללית שנותנת המשנה להושענות - 'מצות ערבה כיצד?'. כלומר, עיקר מצות ההושענות, היא מצות הערבה.

יתירה מכך, וכפי שמסכם המשנה ברורה תרסד' בשעה"צ ו', 'לרמב"ם.. הקפה היתה בלולב לבד.. ודעת רש"י דלא היתה הקפה בלולב כלל אלא.. כשהיו שלוחי בית דין מביאין הערבות, היו העם נוטלין אותה ביד ומנענעים, ואחר כך מקיפין בהם הכהנים את המזבח ברגליהם, ואחר כך זוקפין אותן בצידי המזבח..'. כלומר, לדעת רש"י ההקפות לא היו נעשות עם לולב, כפי שאנו נוהגים היום, אלא עם הערבות בלבד.

נטילת ערבה בארבעת המינים הניטלים ביד כל יהודי, ידועה לנו מפשט פסוקי התורה. אבל מצות ערבה זו שבמקדש, הקפותיה, וזקיפתה בצידי המזבח, בפני עצמה, מניין? מביאה הגמרא בסוכה מד, 'אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן.. ערבה.. - הלכה למשה מסיני'. אז זוהי מצוה מן התורה, הלכה למשה מסיני. השאלה היא, מדוע נותנת התורה לערבה, מקום כה מרכזי ומיוחד? למה לא לזקוף בצידי המזבח את כל ארבעת המינים?

אותה שעה אני מתעלה

אמרו חז"ל, בויקרא רבה ל', 'וערבי נחל, אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה לא טעם ולא ריח, כך הן ישראל, יש בהן בני אדם שאין בהן לא תורה ולא מעשים טובים, ומה הקב"ה עושה להן, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולן אגודה אחת והן מכפרים אלו על אלו, ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה..'. מלבד השאלה, מדוע להעמיד את הערבה, הרומזת לאלו שאין בהם תורה או מעשים טובים, במרכז ההקפות במקדש, יש גם להבין את המשפט בו סיים המדרש, 'ואם עשיתם כך, אותה שעה אני מתעלה'. משמע, שמתוך המצב הבלתי רצוי, של יהודים שאינם שומרים תורה ומצוות, מהחילול ד' הזה, יוצא לבסוף קידוש ד' גדול, על ידי התאחדות כלל ישראל, וכפרת אלו על אלו, עד שהוא יתברך אומר, בזה 'אני מתעלה'. והשאלה היא, מה ההגיון בכך? האם יש כאן התעלות גדולה לשמו, יותר מאם היו כולם צדיקים?

התשובה לשאלתנו זו, עולה מדברי הרב צבי יהודה, שיחות הרצ"ה דברים 569, 'יש מאמר מפורסם של הירושלמי (קידושין ד' א'), שצריך הרבה בירור: "גדול הוא קידוש השם מחילול השם". מה חידשו לנו חז"ל? הרי אפשר להבין לבד, שקידוש השם יותר גדול.. אלא שיש לפעמים מצבים מסובכים בהם מופיעים אורות וצללים ביחד.. כגון עכשיו שבמדינה יש קידוש השם נפלא ויחד עם זה חילול השם. אז מתעוררים כל מיני ספקות.. זאת כונת חז"ל: אם באותו ענין יש שני צדדים של קידוש השם וחילול השם, חיובי ושיליבי, ביחד, אז החיוב הוא המכריע, קידוש השם הוא המכריע'. פסק ההלכה של הירושלמי, שצד קידוש ד' גובר, וכך גם אין לפסול את קידוש ד' הגדול שבתקומת מדינת ישראל, בגלל חילול ד' שהיה בהתנהלות מנהיגיה. אבל זה עוד לא העיקר.

מוסיף הרב צבי יהודה שם, חידוש מופלא בהבנת עומק מאמר הירושלמי, שגדול קידוש השם מחילול השם, 'יש שני מובנים למ"ם בעברית. מ"ם היתרון כגון: זה גדול מזה, ומ"ם היחס, כגון: זה יוצא מזה.. כשקידוש השם מתגלה מתוך חילול השם, אז זהו קידוש השם הגדול ביותר. האור מתגלה מתוך החושך..'. אף אחד לא רוצה חושך, ואף אחד לא מחפש צרות ובעיות של יהודים עוזבי תורה ומצוות. אבל אחרי שבדיעבד נוצרה מציאות קשה, של יהודים שאין בהם טעם וריח של תורה ומצוות, הרי כשמתאחדים ישראל באגודה אחת למרות הסיבוכים, ואלו מכפרים על אלו, אומר הקב"ה, 'באותה שעה אני מתעלה'. כי גדול קידוש השם הבא מתוך חילול השם, כהתהפכות החושך לאור.

הבנו מה פשר התעלות שמו יתברך מהמצב המסובך הזה, אבל לפי התורה הקדושה הזו, שאלתנו גדלה עוד יותר, כי צריך היה לזקוף בצד המזבח את האגודה של ארבעת המינים, המבטאת את החיבור האחדותי של כלל ישראל. ומדוע נצטיינו בהלכה למשה מסיני, לשים הערבות במרכז, ועוד לבדן?!

למי יש יותר כבוד

כתב מרן הרב, בחבש פאר פ"א, 'כבוד שם שמים, הוא השורש והעיקר ועמוד כל הבריאה וכל התורה כולה.. כאשר נתבונן על הנהגת העולם כולו נראה, כי הסיבה העיקרית לתקון האמיתי והסדר הנכון שבבני אדם, אינו כי אם נתינת הכבוד למי שראוי לכבודו. מכבוד החכמים – מסתעף אהבת תורה וחכמה, ומדות טובות ויראת ד'. אבל אם אנשים רואים, שהכבוד הגדול ניתן לאנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, ושאינן צורך לדעת אפילו מילה בגמרא, כדי לקבל כבוד מלכים, ואף להנהיג את מדינת היהודים, זה לא בדיוק מחזק אצלם את הרצון לגדול בתורה ולקיים מצוות. אז מדוע הועמדה הערבה במרכז? הרי אחרי הקרבת קרבן תמיד של ערב בכל אחד מימי החג, היתה מתחילה שמחת בית השואבה, ובה הועמדו גדולי חכמי ישראל במרכז, וכפי שמתאר הרמב"ם, הלכות לולב ח' יד', 'מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגינים ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמע'. ביום כיבדו את הערבה, ובלילה את החכמים? האין זו סתירה?

אהבת כלולותיך

ירמיהו הנביא (ב' ב') התנבא ואמר, 'כה אמר ד', זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'. כתב השפת אמת, סוכות תרמח', שכוחם של ישראל, 'להיות נמשך אחר השם יתברך, להפקיר הכל ללכת אחריך'. יהודי מסוגל להפקיר ולבטל עצמו, כדי ללכת אחרי ד'. זהו כח טבעי קבוע בעם ישראל. אך גבורה זו יוצאה אל הפועל, כשיש בישראל 'אהבת כלולותיך', היינו, אהבת כלל ישראל.

ואף שגם כח האחדות הוא דבר טבעי, המצוי בישראל מעצם בריאתם, 'אך כתיב עוונותיכם היו מבדילין ביניכם.. פירוש שהעוונות עושין פירוד בעצמותם. וממילא נפרדו מדביקות באלוקים..'. העוונות גורמים לפירודים בתוך עם ישראל, ומחלישים את ישראל מכוחם הגדול, להתמסר בגבורה לאידיאל האלוקי. גורמים לחולשה לאומית. אם זוהי השפעתם של הרמוזים הערבה, מדוע נצטיינו במצות ערבה במקדש?

משה ואהרן בדי ערבה

אמר הפייטן, בפיוט הידוע לחג הסוכות, המיוסד על דברי האר"י הקדוש בשער הכוונות, 'משה אהרן בדי ערבות'. שתי הערבות שאגודות כלול, רומזות למשה ואהרן, המכוונים כנגד ספירות נצח והוד. ושוב חוזרת השאלה, והלא ערבות רומזות למי שאין בהם תורה ומצוות, ומה הקשר למשה ואהרן?

כתב הרב הנזיר, ר' דוד הכהן, תלמידו של הרב, ועורך אורות הקודש, בקונטרס 'אור הגנוז', לחנוכה עמ' ל', על פי דברי המקובלים, כי ספירות הנצח וההוד, מכונות בשם 'צבאות'. והגמרא בשבועות לה. אומרת, שלא נקרא הקב"ה 'צבאות', אלא על שם ישראל. ועוד הביא שם משם המקובלים, שממקום זה, יונקים הנביאים את נבואתם. אומר המדרש, תנחומא אמור יט', 'והערבה דומה לשפתים'. העלה של הערבה, מזכיר צורת שפתים. אז מאד מתאים מבחינה זו, שתרמוז הערבה לנצח וההוד, מקור הנבואה, הבאה בשפתי האדם. אך כל הקדושה העצומה הזו, רק מגבירה את השאלה, איך מתחברים לתוך כל זה, מי שאינם שומרי תורה ומצוות, הרמוזים גם הם בערבה? הגיע הזמן לפתור את השאלה.

מנהג הנביאים

כתב השפת אמת, סוכות תרמו', בהתייחסו למנהג שתיקנו הנביאים, לחבוט דוקא את הערבה בארץ, ביום הושענא רבא, 'כי הערבה היא עיקר החיבבות, שניכר שהקב"ה בוחר בבני ישראל, שיש בהם התקרבות בעצם, הגם שאין בהם טעם וריח, עם כל זה ערבים הם לפניו'. על פי השפת אמת יובן, כי דוקא הערבה מוצבת במרכז, משום שהיא המכריזה ומוכיחה יותר מכל, שקדושת כלל ישראל היא קדושה עצמית, אלוקית, בלתי מותנית, ומשום כך, חביבים כל ישראל לפניו, אף כשמדובר ביהודים שאינם שומרי תורה ומצוות. כי בכל יהודי, אבל ממש בכל יהודי, יש קדושה עצמית, אלוקית, כלל ישראלית.

העובדה שבערבה אין טעם וריח, רומזת לעצמותם של כלל ישראל, מצד טבעה האלוקי, הפשוט, היסודי, ללא כל תוספות. עליה נאמר בתנא דבי אליהו יד', 'ישראל קדמו לתורה'. כי אף שכאמור באגרת תקנה', לא יכול היהודי לפתח את הגנוז בעצמותו, אלא על ידי תורה, בכל זאת, מצוה אותנו התורה לזכור, שקדושתו העצמית של היהודי קדמה לתורה. וכדברי הרמב"ן, על הפסוק בבראשית כד', 'וד' ברך את אברהם בכל', '..שיש להקב"ה מדה תקרא 'כל', מפני שהיא יסוד הכל.. והוא שנאמר (קהלת ה') ויתרון ארץ בכל הוא, יאמר כי יתרון הארץ וטובה הגדולה השופע על כל באי עולם בעבור כי בכל היא.. ומדה אחרת תקרא בת נאצלת ממנה.. והיא שנקראת כלה בספר שיר השירים, בעבור שהיא כלולה מן הכל, והיא שחכמים מכנים שמה כנסת ישראל.. בעבור שהיא כנוסת הכל. והמדה הזאת היתה לאברהם כבת..'. כל הטוב האלוקי שרצה הקב"ה להשפיע לעולם, הכניסו בנשמת כנסת ישראל. וכפי שכתב מרן הרב, בתחילת אורות ישראל, 'כנסת ישראל היא תמצית ההויה כולה, ובעוה"ז נשפע תמצית זו באומה הישראלית ממש..'.⁵

במצות ערבה במקדש, מצוה אותנו התורה לזכור, שכנסת ישראל היא השכינה הקדושה. וכפי שכתב אור החיים הקדוש, כי תצא כב' יג', 'בתולת ישראל שהיא השכינה שהיא כללות ישראל'. וכן כתב ר' צדוק, רסיסי לילה עג., 'ידידע דשכינה הוא מה שהשם יתברך שוכן בתוך לבבות בני ישראל..'. וכן הביא הרב צבי יהודה, בשיחות על ספר אורות עמ' 108, מספר 'מגיד מישרים', שהמלאך אשר היה מכוון את מרן הבית יוסף, אמר לו, שיאמר לגאון ההלכה מהר"י טיטצאק, 'אמור לו שהוא אינו מבין כל כך מה זה כנסת ישראל, הוא אינו תופס שכנסת ישראל היא אלוקות ממש. אמור לו שכנסת ישראל היא אלוקות ממש.. ישראל אורייתא וקודשא בריך הוא – חד'.

לזה רומזת הערבה, לקדושה העצמית של כללות ישראל, המודגשת בעבריינים הקדושים, בשייכותם המוחלטת לכללות ישראל, היא השכינה הקדושה, מקור יניקת הנביאים, הרמוזה בערבה הדומה לשפתים, הרומזת גם למשה ואהרן, הכלל הישראליים. במצות ערבה מזהירה אותנו התורה, שעם כל הכבוד שינתן בערב, בשמחת בית השואבה, לגדולי ישראל, אל תשכחו, שישאל כלם קדושים, ואפילו עבריינים שבהם, חביבים לפניו יתברך. אפשר שזהו סוד מנהג הנביאים דוקא, לחבוט הערבה בארץ, כמו לומר, כלל ישראל, השכינה הקדושה יורדת לשרות בארץ, על ידי ההכנה של חגי תשרי, על ידי תפילת ההושענא וסודותיה העצומים, והכל מתגלה בערבה, הדומה לשפתים, שפתי הנביאים, דבר ד' היורד ומתגלה בארץ, מתוך נשמת כללות ישראל. הדברים מתחברים לשיעורנו על ה'מנצפ"ן', האותיות הרומזות לגילוי האור השמימי במציאות הארצית, אשר בהן מכוונים בעת חבטת הערבה.

וכבר הסברנו בשיעורנו 'חתונת השנה', שהדגש על עברייני ישראל, בא לומר, שאיננו מעיזים לבקש כפרה, באלול, ראש השנה, יום הכפורים וסוכות, בזכות מעשינו הבחיריים, כי מי יוכל לעמוד בדין, אלא בזכות התבטלותנו לקדושת כלל ישראל, השוכנת בתוכנו, והיא הרי תמיד טהורה ונקיה. ומעין מה שכתב ה'בן איש חי' בפרשת עקב, שנה ראשונה יח', שהיוצא לדרך 'יאמר הלכה זו: יחיד ורבים הלכה כרבים'. כח הביטול לכלל ישראל.

מחובר תמיד

אהבת ישראל בדרכו של מרן הרב קוק, אינה בנויה על ותרנות חס ושלום, לעוזבי תורה, אלא על הדבקות בקדושה האלוקית המוחלטת של כלל ישראל, כמקור כל הטוב האלוקי, המיועד להתגלות ולהאיר את העולם. וכן כתב באורות התשובה יג' ג', 'צריך אדם להיות מחובר תמיד, עם תמצית הטוב האלוקי, המקושר בשורש הנשמה של כנסת ישראל כולה, ובזה הוא זוכה לתשובה. כי תמיד יגלו נגד עיניו גרעונותיו וחטאיו, שהם נובעים ממקור ההתנכרות, שהתנכר לאומה האלוקית, שהיא צור חוצב ומקור כל הטוב שבו'. אומר לנו הרב, איך מתקרבים להקב"ה, איך חוזרים בתשובה, על ידי החיבור התמידי לכנסת ישראל, לכלל ישראל. זוהי הבאר, וזהו מקור האור, אשר ירומם אותנו לשוב אליו יתברך.

ישאל השואל, והלא יש בעם ישראל גם אנשים שאינם הולכים בדרך הטוב והישר? על כך משיב שם הרב, 'אל יבהל מלהיות מחובר עם שורש נשמת האומה כולה, אף על פי שבהסתעפות הענפים הפרטיים נמצאים גם כן רשעים וגסים, אין זה מגרע במאומה את האור הטוב האלוקי של כללותה, וניצוץ נשמת אלוק שרוי הוא גם בכל הנפשות הפרטיות היותר נפולות'. כמובן, וכפי שמסביר הרב באגרת תקנה', יהודי אשר אינו בנוי דיו לקרב את עם ישראל לאביהם שבשמים, לא ילך ויתרועע עם אנשים שאינם הולכים בדרך התורה, כי במקום שישיפיע עליהם לטובה, הם ישפיעו עליו ללכת בדרכם. אבל הדבקות בכלל ישראל, אהבתם, בקשת טובתם, וכל הכרוך בכך, צריכה להיות מרכז היותנו.

ממשיך מרן הרב שם ומסביר, 'ומתוך שכנסת ישראל חובקת בקרבה את הטוב האלוקי, לא רק לעצמה, כי אם לכל העולם, ליקום כולו, הרי הוא בא מתוך הדבקות העזה בתוכיות נשמת האומה - לדבקות באלוקים חיים, על פי הברכה האלוקית המלאה כל, ואור שכינה שורה עליו בכל הדירה ועוזה'. על פי דברי הרב נוכל להבין את ההלכה בהלכות תשובה להרמב"ם, פ"ג הי"א, 'הפורש מדרכי צבור, ואף על פי שלא עבר עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל, ואינו עושה מצוות בכללן, ולא נכנס בצרתן ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהן, אין לו חלק לעולם הבא...'. שימו לב, הוא לא עובר עבירות, הוא רק מוציא עצמו מן הכלל, ואין לו חלק לעולם הבא. זהו העומק של דברי התנאים בהגדה של פסח. הבן הרשע, אינו נתפס על אי שמירת שבת, או אוכל בלתי כשר, אף על פי שבודאי אלו הן עברות חמורות, אלא 'לפי שהוציא את עצמו מן הכלל, כפר בעיקר'. המילה 'עיקר' בלשון חז"ל, פירושה גם שורש. כלל ישראל הוא השורש של נשמותינו, של עבודת ד' שלנו. זהו עיקר העיקרים, זוהי השכינה השורה בתוכנו.

הדרך להידבק בד', היא להידבק בכלל ישראל, וכפי שכתב הרב קוק, באורות ישראל ג' א', 'כשהאדם משים את לבו ודעתו להתדבק באור האלוקי, המאיר בכנסת ישראל בכללה, בכל הנשמות ובכל הדורות מראשית ועד אחרית, מתדבק הוא על ידי זה ממילא, באור האלוקות השורה בכללות שיעור הקומה של כלל האדם.. ועל ידי זה הוא מתדבק גם כן, בכללות האור של האלוקות המתגלה בכל ההויה... וממילא מקשר הוא בזה את דעתו לדבקות באלוקות העליונה שלמעלה מכל ההויה...'. כמה מאירה היא עתה תורתם של התנאים הקדושים, הלל הזקן ורבי עקיבא, שאהבת ישראל כוללת כל התורה כולה.

כולך יפה רעיית

מתוך התורה הזו, נבעה אמירתו הקדושה של מרן הרב קוק, כי יש לקרב את הרחוקים. וכך כתב באורות התחיה כד', 'אשרי איש שחושב עצמו כשיריים לגבי כנסת ישראל כולה, שהיא נחלת ד', שכל מחשבות לבבו, הגיונותיו, חפצו ושאיפתו, אמונתו ורעיונו, אינם כי אם חשק טמיר אחד, להכלל כולו באוצר חיים זה...'. אשרי האדם, שכל החיים שלו, מרוכזים בכלל ישראל, תורתם, טובתם ואשרם. ממשיך הרב ואומר, שדוקא מתוך ההכרה בקדושתה האלוקית של כנסת ישראל, תבוא הגאולה. 'ההכרה הפנימית, שהננו שריגים מעץ חיים רב דליות ושגיא פרי, שכל מה שאנו יותר מעורים בגופו של אילן, הננו חיים את החיים היותר שלמים ורעננים, בהווה ובנצח, היא תביא את תחית האומה למגמתה, היא ואך היא תקיץ את הקץ, שאליו אנו עורגים...'. אם רוצים אנו להביא את מדינת ישראל לתעודתה האלוקית, בתור יסוד כסא ד' בעולם, צריכים אנו לחנך ולהסביר לכל עם ישראל, את תורת כללות ישראל שאנו עסוקים בה עתה. היינו, שככל שאדם מתחבר יותר, מתערה יותר, בגוף האילן הקדוש של כנסת ישראל, הרי הוא חי חיים יותר שלמים, בהווה ובנצח. ההכרה הזו, לכשתופץ ותתקבל בכל ישראל, תביא את הגאולה.

מכאן ממשיך הרב להכוונה, העולה מתוך ההבנה העמוקה של מהות קדושת כלל ישראל, כיצד יש לפתור את בעיית הבלבול של הציונות החילונית. 'חסידי הדור, קדושי עליון, אין להם להסתכל בשום גרעון, בשום צד שלילי של כל נפש בישראל, הדבקה באיזה דבק בצור מחצבתה, כי אם להעלות את הנקודה הכללית, שבכל נשמה פרטית, ברום גבהה ובעילוי קדושתה'. אל תשב כמו איזה שופט מן הצד, אשר דן את אחיו בני ישראל, רח"ל. קום ופעל לישועתם של ישראל, על ידי הריכוז בקדושתם הפנימית הכללית. כי דוקא מכח הריכוז בתוכיות הקדושה שבכל יהודי, נקרב את כל ישראל לאביהם שבשמים, ונביא את תחית ישראל בארצו, למגמתה האלוקית האמיתית והנצחית.

ומדגיש לנו הרב במפורש, 'מתנשאים אנו מעל כל מחשבות השטנה של ההבנה השטחית, שתופסים בה מוסרים ומאמרים מיוחדים, שמעוררים על ידם כעס ושנאת אחים...'. מאמרים מלאי כעס ושפיכת קיתונות של בוז ומשטמה, לא יובילו אותנו לשום מקום טוב. להיפך, מה שצריך לעשות הוא, 'לחבק בזרועות אהבה את כל הנשמה לבית יעקב, החפצה לראות בשמחת גויינו...'. אמנם, יש כאלה אשר הפכו את תורתו של הרב, לכאילו משלימה עם החילוניות ומשבריה הנוראים, ואולי אף חולקת עם עוזבי התורה, את תרבותם הקלוקלת, אך מובן לגמרי שלא לכך התכוון מרן הרב. וכפי שממשיך שם הרב ואומר, 'דוקא מתוך האהבה הנאמנה, מתוך רחשי הכבוד היותר מסורים בכל חום רוח ונפש, הננו באים להכריז על התשובה אל התורה והמצוה, אל הקודש והאמונה, אל מורשת אבות ומסורת קדומים, אל אור ד' אלוקי ישראל, המופיע על עמו ועל ארצו...'.

דבריו אלו של הרב, נכתבו בדם ליבו, בכאבו הנורא על הנפילה הרוחנית של חלוצי הציונות החילונית, ומתוך בקשת תשובתם השלמה, באמונה שעתידיים הם כולם להיות שבי פשע. הדרך אינה לעצום עיניים, וגם אינה בהשתלחות נטולת רסן, אלא באהבה גדולה, הרואה את הבעיות, ומטפלת בהם, מתוך ההכרה בקדושתו של כל יהודי,

בקדושתה הבלתי מותנית של כללות ישראל. וכפי שבאר הרב, בעולת ראי"ה ח"ב עמ' ו', את הפסוק בשיר השירים ד' ז', 'כולך יפה רעייתי ומום אין בך'. 'האהבה הגדולה, שאנחנו אוהבים את אומתנו, לא תסמא את עינינו מלבקר את כל מומיה, אבל הננו מוצאים את עצמיותה, גם אחרי הבקורת היותר חפשית, נקיה מכל מום, כולך יפה רעייתי ומום אין בך'. זוהי אמת תורתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל, רואה האורות. לרומם את ישראל, מתוך ריכוז בקדושתם הכללית, בדיוק כמו תוכנה הפנימי, של מצות הערבה שבמקדש.

ערבות עריבה בערבה

אפשר לומר, שכל המהלך הזה, רמוז במשמעויותיה השונות של המילה - 'ערבה'.

ערבה מלשון ערבות הדדית. אחווה. הגמרא בשבת כ. מבררת, מהיכן הכינוי 'אח' למקום בו מדליקים עצים. 'אמר רב: אחוונא. ושמואל אמר: עצים שנדלקו באחוה. ההוא דאמר להו: מאן בעי אחוונא. אשתכח ערבנא'. לדעת רב, המילה 'אח', באה מן השורש אחוונא, שפירושו, ערבה. היינו, שמדליקים באח ערבות. ולדעת שמואל, על שם שהעצים נדלקים באחוה, וכהסבר רש"י שם, 'כל העצים נדלקין זה מזה, הקטן מדליק הגדול'. שימו לב לדגש של רש"י על כך, שכשיש אחוה, גם הגדול מושפע לטובה מן הקטן. ומסיימת הגמרא במעשה באחד שהכריז מי רוצה אחוונא, ונמצא שהציע למעשה ערבה. מעשה המוכיח, שהמילה אחוונא, היא כינוי לערבה. ולענייננו, אחוות כלל ישראל.

משמעות שניה, ערבה מלשון מדבר. כאמור בירמיהו ב' ו', 'בארץ ערבה ושוחה'. המדבר רומז להליכתם של ישראל אחר ד', בכל מדבריות החיים, ואפשר גם שרומז הוא, ליהודי אשר עשה עצמו כמדבר, מן התורה והמצוות.

משמעות שלישית, ערבה מלשון עריבות. כמו נוסח ברכת התורה, 'והערב נא'. וכמו הפסוק במלאכי ג' ד', 'וערבה לד' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות'. הערבה רומזת, לעריבותם של ישראל אצלו יתברך. לאהבת ד' המוחלטת, לכלל ישראל.

אפשר לומר אם כן, כי הערבה, במשמעויות השונות של שמה, מבטאת את הערבות הכלל ישראלית, האחוה והאחדות, העריבה כביכול, לחיכו של הקדוש ברוך הוא, גם במצב שיש בהם כאלו הנראים כמו ערבה, כמו מדבר ריק מתורה ומצוות.

האורות המקיפים

הבנו את עניינה המיוחד של הערבה הכלל ישראלית, אבל מדוע להקיף איתה או סביבה? הגמרא בירושלמי סוכה פ"ד ה"ג אומרת, 'אותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים. א"ר אחא זכר ליריחו'. יש להבין, מה למדו מכיבוש יריחו, להקפת המזבח והערבות? רבי יוסי אומר, בסוטה לג: 'בשלושה מקומות נשאו כהנים את הארון: כשעברו את הירדן, וכשהסיבו את יריחו, וכשהחזירוהו למקומו'. בדרך כלל נושאים הלויים את הארון, אבל כאן, לא היתה נשיאת הארון ענין של העברה ממקום למקום, אלא כעין עבודה במקדש.

הקפת יריחו עם ארון הברית, היתה עבודת כהונה. מה בדיוק פעלה הקפה זו? אמר רבי לוי ביומא כא, "דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה". כלומר, שטח קודש הקודשים היה עשרים על עשרים, וארון הברית מוצב באמצעו. אבל כשמדדו משני צידי אל הקירות, מצאו עשרים אמה. ומה עם מקום הארון? ארון הברית לא תפס מקום. משום שהוא גילוי של האינסוף ברוך הוא, שאינו מצטמצם למידה גבולית.

חומות יריחו היו בבחינת קליפות של טומאה, אשר הפריעו לישראל לכבוש את הארץ, ולגלות את קדושתה. לכוחות הטומאה יש יכולת להציק, אך ורק לקדושה המצומצמת, בתוך פנימיותו של האדם. כי כיון שירדה הקדושה לעולם הצמצום, שם גם הן מצויות, ויכולות לנסות ולהפריע. הדרך לסלק את המסכים הטמאים, היא למשוך אורות מקיפים, אורות כאלה שטרם הצטמצמו לתוכנו, בשל גדולתם האינסופית, אלא מקיפים הם אותנו. בהם אין לטומאה החיצונית הקטנונית, שום שליטה. על ידי האורות הגדולים האלה, האורות המקיפים, שוקעות החומות.

ההקפה של המזבח והערבות, היא תפילה לד', שיאיר אותנו באורות הגדולים המקיפים, של כללות ישראל, ושורשם האינסופי העליון, עד שישקעו החומות שנוצרו בחטאינו, בינינו לבין אבינו שבשמים. אורות מקיפים אלו מתגלים דוקא בערבות. כי אף שמדובר במצב בלתי רצוי, של יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, בדיעבד, דוקא בערבה זו, נטולת הטעם והריח, שאינה ראויה לבוא מצד אורותיה הפרטיים המצומצמים, מודגשת הקדושה הכללית, המקיפה, החופפת על כל יהודי מעצם טבע בריאתו.

גאולה בהקפה

אין כמו לשון הקודש. כל מילה, כל מטבע לשון, אפילו לשון העם, הכל קודש. כשאדם נכנס לחנות, ומבקש לקנות דבר, ואין לו כעת במה לשלם, אז מוכרים לו 'בהקפה'. היינו, קח את שביקשת, ותשלם אחר כך, כשיהיה לך. אך מה פירוש המילה 'בהקפה'? מי מקיף את מי? באופן פשוט, פירוש המילה הוא 'בהמתנה'. וכמו שאומרת הגמרא בקידושין מ., 'אין מקיפין בחילול ד', היינו, שאין ממתינים למחלל ד', אלא נפרעים ממנו מיד. אך מה הקשר בין לשון 'הקפה' למשמעות של 'המתנה'? שורש הדברים בעומקים עילאיים.

הפסוק באיוב לו' ב' אומר, 'כתר לי זעיר ואחור', כלומר המתן לי מעט ואגיד לך. הנה כי כן, כתר לשון של המתנה. ומדוע? מסביר השל"ה הקדוש, תולדות אדם בית השם עה', 'עם היות שנאמר ספירת כתר, אינה מפני שיש בה השגה כלל, אלא מפני שעתידיה להתגלות למטה בחכמה ובבינה. וכן פירשו הגאונים, כי פירוש כתר לשון המתן, מלשון כתר לי זעיר ואחור'. כלומר, ספירת כתר, היא האור העילאי העליון, שאינו נכנס לגדר של ספירה מוגבלת, ואינו נקרא ספירה, אלא על שם שאורו עתיד להתגלות בספירות שתחתיו. אז המילה 'כתר' כמו גם המילה 'הקפה', היא לשון של המתנה בעברית, על שם האורות המקיפים, שאינם נתפסים מיידית, אלא לאחר עבור תקופה, יאירו הם במדרגות התחתונות יותר. אז המתן בסבלנות, עד שיאיר האור.

מרן הרב קוק לימדנו, שגם בעניינים הגדולים, ענייני הגאולה, יש מושג מאד מיוחד, שנקרא גאולה בהקפה. אמנם כעת אין לדור "במה לשלם", אבל בכל זאת יזכה לגאולה, בזכות אורותיו המקיפים, אשר בחלוף תקופת ישיבה בארץ ישראל, יתחילו להאיר לתוך הלבבות, ולהכשירים להיות ראויים לגאולתם. כך כתב באורות הקודש ח"א עמ' קיט', 'יש צדיק כזה, שיכול לערוב, שיתקן העולם כולו, וכל ישראל ישוּבו בתשובה שלמה, ובזה הם מקבלים שפע חיים, וטוב גדול, בהקפה, מהאוצר העליון, מקור הברכות'. ואם תשאלו איך אומר מרן הרב שהוא יכול לערוב לתשובתם? התשובה היא, שהוא יודע את סוד הערבה, סוד האורות המקיפים של כלל ישראל, ובזה הוא יכול לערוב לדור כולו.

ממשיך הרב ואומר, 'וצדיקים כאלה מוכרחים להמצא בעקבתא דמשיחא, שכל ההשפעות באות בדרך הקפה, בסוד טוב איש חונן ומלוה'. כי כך היא גאולה של בעיתה, בנויה היא על ההקפה וההמתנה, לתשובתם העתידה של ישראל, שתבוא אחר גאולתם המעשית. 'ואורח צדיקים זה מקדים את הטובה לבא לעולם, ומכשיר את הדעות לקבל הופעות חדשות, שאין ראויות להן כלל. ומכל מקום לא תצא מזה שום תקלה, כי אם תועלת ותיקון, מפני שהדעות העליונות הללו יש בכוחן להכשיר את הדור בהופעתן, שיכול לקבל את האור הגדול שבהן, ולהשתמש בו כראוי'. אורות הגאולה, שיבואו בתחילה בהקפה, הם עצמם יכשירו את הדור, לקבל את אורן כראוי.

ערב מרן הרב לדור כולו, שעתיד הוא לעשות תשובה, ומנע ועצר את כל הקטרוגים, וגם אלה אשר באו מיהודים קדושים, בריכוזו הגדול, באורות המקיפים של כללות ישראל, בהקיפו את העם כולו, כמו ישראל אשר הקיפו את הערבות בבית המקדש, אף שלא היה בהם טעם וריח, כשכולו זועק ומתפלל לריבון העולמים, 'הושענא, והושיעה נא'.

מוליך ומביא מעלה ומוריד

למדנו, כי בעת ההקפות אומרים 'אנא ה' הושיעה נא.. רבי יהודה אומר: אני והו' הושיעה נא'. מה פשר בקשת הישועה החוזרת ונשנית, עד שכל מנהג ההקפות מכונה 'הושענות'? יתירה מכך, הגמרא במקומות רבים, מכנה את אגודת ארבעת המינים בשם 'הושענא'. לדוגמא, בסוכה מו': 'אמר רבי זירא: לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא. מאי טעמא? דינוקא מקנא - קני, אקנויי - לא מקני, ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו'. כלומר, לא יקנה אדם ביום הראשון של סוכות, את ארבעת המינים שלו, לילד קטן. כי קטן קונה, אבל אינו יכול להקנות בחזרה. וביום הראשון מצווים אנו ליטול לולב דוקא שלנו. אבל שימו לב לביטוי, 'לא ליקני איניש הושענא'. כך מכונים ארבעת המינים: 'הושענא'. מדוע? האם אנו באמצע איזו מלחמה?

ההלכה בשו"ע תרנא' שצריך לנענע הלולב, בעת אמירת 'הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו', ובעת אמירת 'אנא ד' הושיעה נא'. בטעם הנענוע מובאות בסוכה לז', שתי דעות. רבי יוחנן אומר, 'מוליך ומביא - למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד - למי שהשמים והארץ שלו'. כלומר, הנענוע הוא קבלת עול מלכות שמים, והודאה לשמו יתברך. הדעה השניה

היא, 'במערבא מתנו הכי, אמר רבי חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מוליך ומביא - כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד - כדי לעצור טללים רעים...'. כלומר, הנענוע הוא תפילה לעצירת רוחות וטללים רעים, וזוהי הישועה המבוקשת. הסבר זה בודאי נכון, אך אינו מספיק להסביר את בקשת הישועה הכל כך אדירה בחג הסוכות. וכי כל בקשתנו הגדולה לישועה, היא רק מפני טללים ורוחות?

ישעי ביום הכפורים

את הפסוק בתהלים כז', 'לדוד ד' אורי וישעי ממי אירא', הסבירו חז"ל בויקרא רבה כא', 'אורי בראש השנה, וישעי ביום הכפורים'. אפשר כי חג הסוכות, הוא המשך ישיר של יום הישועה, הוא יום הכפורים, בו מושיע הקב"ה את האדם מחטאיו. אנו אומרים לקב"ה, התפללנו בחודש אלול, התאמצנו בראש השנה, צמנו ביום הכפורים והתפללנו כל היום, ועדיין איננו מצליחים להכניע את היצר הרע. הוא תוקף אותנו מכל הכיוונים, באינטרנט, ברחוב, בכל מקום. הושיעה אותנו מיצרנו, מחטאינו. לפי זה סוכות הוא חג של בקשת כפרה בדיוק כמו יום הכפורים, רק ביוה"כ זה על ידי צום ודמעות, ובחג הסוכות זה בדרך של עונג ושמחה. גם הסבר זה בודאי נכון הוא, אך עדין אינו מסביר את הלשון המיוחדת של 'הושענא', לשון 'ישועה'. מדוע לא לומר, 'כפר נא'?

ישועה מצד החסד

כתב הרמ"ק בספר פרדס רימונים, שער כג', 'כל לשון ישועה הושיעה ויושע.. כולם מצד החסד, וכן פירש הזוהר תרומה'. כלומר, כשאנו פונים ומבקשים 'הושענא' בהקפות, אנו מבקשים לעורר חסדו יתברך עלינו, כי אנו בכוחנו, לא מצליחים להתכפר בזכות עצמנו. ובכלל כל מצות נטילת ארבעת המינים, לא נועדה אלא לעורר חסדו יתברך עלינו, ולכן נקראת היא, 'הושענא'.

הזוהר שהזכיר הרמ"ק, בתרומה קסט., אומר, 'כתיב, כוס ישועות אשא, מאן ישועות? דא ימינא, דאיהו מושיע מכל מקטרגין דעלמא, דכתיב.. הושיעה ימינך וענני..'. הישועה באה מימין ד', מחסדו יתברך. אך מיהי הכוס, מקבלת הישועות? כפי שהסברנו בשיעורנו 'הצלת' לחג הפסח, נאמר בהקדמת הזוהר א., 'מאן שושנה, דא כנסת ישראל.. כוס ישועות אשא, דא כוס של ברכה.. ושושנה דא איהו כוס של ברכה..'. כוס הישועות, היא כוס הברכה, מרמזת על כנסת ישראל, שהיא המקבלת ואוצרת בתוכה, את אור החסד המקיף העליון, ומשפיעה אותו אלינו, ולעולם כולו.

הבנו עד כה, שאנו מתפללים סביב הערבה המגלה את כח כללות ישראל, ומקיפים אותה, למוטט החומות שסביבה, על ידי אורות המקיפים, ומבקשים ישועה בחסד עליון, בהקפה על שם העתיד, על ידי כוס הישועות, היא כנסת ישראל עצמה. אך מה פשר הבקשה, 'אנא ד' הושיעה נא', הרי אמרנו 'אנא', אז למה לחזור שוב ולומר 'נא'?

אנא הושיעה נא

משה רבינו מתפלל על מרים, במדבר יב' יג', 'אל נא רפא נא לה'. הוא חוזר פעמיים על הלשון 'נא'. פירש רש"י, 'שהשואל דבר מחבירו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים'. כלומר, כפילות לשון 'נא', היא חזרה בסגנון של תחנונים. אבל בהושענות ישנו ביטוי, שקשה יהיה להסבירו בדרכו של רש"י, והוא, 'הושענא והושיעה נא'. המילה 'הושענא', היא חיבור של הושע נא, הושע בבקשה. אז מדוע צריך לומר פעמיים, ממש אותו דבר, 'הושענא והושיעה נא'? מצודת דוד, בתהלים קיח', מסביר, שהמילה 'נא', פירושה עתה. אנא ד' הושיעה עכשיו. פירוש זה מתאים לאמור בבראשית יב' יא', 'הנה נא ידעתי, כי אשה יפת מראה את', ופירש רש"י על פי המדרש, שאברהם אבינו מרוב צניעותו, לא הכיר עד עכשיו ביופיה של שרה אימו, והנה נא, הנה עכשיו, נודע לו יופיה. כשאנו אומרים 'הושיעה נא', אנו מבקשים ישועה עכשיו. אבל הרשו לי להציע אפשרות נוספת.

אמר רבי אבהו, בתנחומא אחרי מות יב', 'כל ישועה שבאה לישראל היא של הקב"ה, שנאמר, עמו אנכי בצרה וגו' ואראהו בישועתי, אמרו ישראל, רבונו של עולם, הואיל ואמרת עימו אנכי בצרה, הושיעה ימינך וענני, שאם אתה עונה אותנו, הישועה שלך היא.. א"ר מאיר.. וכל זמן שישראל נגאלין, כאלו הוא נגאל'. ישועת ישראל היא ישועת ד'.

כשיוסף הצדיק מבקש את עזרתו של שר המשקים להוציאו מבית האסורים, בבראשית מ' יד', הוא אומר, 'ועשית נא עמדי חסד..'. פירש הרמב"ן שני פירושים, האחד נא מלשון עתה, והשני, 'ואם יהיה נא לשון בקשה, כי אם זכרתי ועשית כחסדך, חסד עמדי..'. המילה 'נא' פירושה – חסד. על פי דרך זו, תהיה משמעות תפילתנו, 'אנא ד' הושיעה נא', הושיעה את חסדך. 'אנא ד' הצליחה נא', הצליחה את חסדך. 'הושענא', פירושו הושיענו, 'הושיעה נא', הושיעה את חסדך שלך. וכן משה רבינו בתפילתו על מרים, מבקש 'רפא נא לה', רפא את מידת החסד, והשיבנה למצבה הבריא, בו תשוב ותשפיע למרים מחסדה. וכן בילקו"ש תהלים תשעח', 'למען יחלצון ידידיך, הושיעה ימינך וענני, אמר הקב"ה, קץ נתתי לימיני, כל זמן שבני משועבדים, תהא ימיני משועבדת, גאלתי בני, גאלתי ימיני'. על זה אנו מתפללים, 'הושענא', הושיעה אותנו, וכשאתה מושיע אותנו, 'הושיעה נא', אתה בעצם מושיע את ימינך, את חסדך שלך, המתגלה בנו ועל ידינו. כי אותנו בראת להיות צינור החסד האלוקי, לעולם כולו, למשוך חסדך מעולם העליון, ולהמשיכו לנבראים במציאות הארצית. זהו סודן של ההושענות, וסודה של מצות ארבעת המינים בכלל. ישועת מידת החסד העליון, הכרוכה בישועתם של ישראל. לכן מדגיש השולחן ערוך תרס', במיוחד בהלכה זו, 'וההקפות לצד ימין'. כי במקרה זה, אין זו הנהגה נלווית אל המצוה, אלא כל עיקר ומהות המצוה הזו עצמה. 'הושיעה ימינך'.

אני והו הושיעה נא

לדעת ר' יהודה בסוכה מה.. יש לומר בהקפות, 'אני והו הושיעה נא'. מה פירוש המשפט הזה? מסביר שם רש"י, שהמילים אני וה"ו, הם שני צירופים מתוך שם קדוש, בן ע"ב

צירופים, היוצאים מחיבורם של שלושה פסוקים שלפני שירת הים. כדאי לראות בפנים את דברי רש"י. הצירוף הראשון הוא וה"ו, והצירוף השלושים ושבע, המתחיל את חצוים השני של ע"ב הצירופים, הוא אנ"י. ואנו פונים לקב"ה בשם המיוחד הזה, ואומרים אתה הקב"ה, בשמך המיוחד, אנ"י וה"ו, הושיעה את חסדך המתגלה בישראל וישועתם. ומדוע בשם זה? משום שזהו שם של חסד גדול, וכרמוז בעובדה שחסד בגימטריא ע"ב, כמספר צירופיו של שם זה.

אף שמדובר בשם קדוש, צליליו נשמעים כמו אני והוא, האם יש לכך משמעות? יתכן להציע, ששני הצירופים האלו, רומזים לפסוק משירת הים, 'זה אלי ואנוהו'. ואמר אבא שאול בשבת קלג:, 'ואנוהו - הוי דומה לו: מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום'. מסביר שם רש"י, 'ולשון אנוהו: אני והוא, אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו'. וכאן גנוז סוד גדול, אז שימו לב היטב.

הקב"ה הרי מעל כל תפיסה ומעל כל הבנה, אז איך יתכן שישראל בארצותם, יהיו בבחינת התגלותו בארץ? על כך משיב אבא שאול, שאיננו יכולים להיות כמוהו, אבל יכולים אנו להידמות לו. לכאורה לא מובן, הרי הוא יתברך, מרומם גם מעל כל מידה כמו חנון ורחום, שגם הן מידות מגבילות, אז מה הפתרון בדברי אבא שאול? כתב הרמ"ק באילימה, מעין א' תמר א' פ"ב, שאין להתפלל למידותיו יתברך, כמו שאמרו חז"ל, אליו ולא למידותיו. ואף המקובלים אינם מתפללים לספירות. אלא כשישראל מתקנים מידותיהם, נעשים הם כלים לקבל השפע האלוקי בתוכם. השפע עצמו, אכן בלתי נתפס בעיני שכלו של האדם, אבל הוא שפע של חיים, שנשמת ישראל, הבאה מן האינסוף, מתחיה ומתעלה על ידו, וחשה בעצם חיותה, את ההתעלות וההתחברות והדבקות, באורו יתברך, שאין מילים מוגבלות יכולות לתארו.

עתה נוכל להציע, כי אנו פונים להקב"ה ומתפללים, אנא ד', בכח שמך אנ"י וה"ו, הרומז לעובדה שאתה מתגלה דרכנו בארץ - כי אנ"י, בעברית הוא גוף ראשון, הרומז כאן לשכינה המתגלה בתוכנו, וה"ו, בעברית הוא גוף שלישי, הרומז לאור האינסוף המתגלה אלינו מרחוק, ושופע לתוך האנ"י הנשמתי שלנו - הושיעה נא, הושיעה את חסדך שלך, את השפע שייעדת להשפיע בעולמך על ידינו, בישועתנו.

ברק אור קודש

בעת שעמדו רבים וגדולים, המומים וכואבים, מהופעת הציונות החילונית, ייסד מרן הרב, את הדרך להתמודדות, עם תופעה חולפת אך כואבת זו.

וכך כתב הרב, בישראל ותחיתו כ', 'תלויי הרפיון', אותם אנשים התלויים בכלל ישראל, ברפיון מתורה ומצוות, המחברות אותנו לשורשנו בכלל ישראל, 'יש בהם ברק אור קודש, ניצוץ שיוכל לעלות ולבא לידי לבת אש קודש...'. יש בתוכם את הנקודה הכלל ישראלית. 'עיני החול של האדם כהות הנה. בשום אספקלריא חקרנית, אי אפשר להגיע לרום רז חבוי דנא. אבל גם צל צלה של אורה צחצחה זו אורי אורים יש בו...'. מי שיבוא כמו איזה חוקר

אקדמי, ויבחן את תופעת החילוניות, לא יוכל להגיע לרז החבוי הזה, של קדושת ישראל העצמית, הגנוזה בעומק נשמתו של העבריין היהודי. אבל מי שבא מתוך פנימיות התורה, באלוקיותה המוחלטת, יודע כי אפילו צל צילה, של האורה שבאה מן האינסוף, ושוכנת בנשמתו של היהודי, אורי אורים יש בה.

ממשיך שם הרב, ומתיחס באופן מפורש לציונות החילונית, 'קמה באחרית הימים תנועה.. מלאה נגודים וסתירות, מלאה אורות ומחשכים, וחושבת לחתור אל החוף לישועת ישראל.. רבים ממחזיקיה של אבוקת אודים קטנה זו, בגדו לכאורה באותה האורה הגדולה.. אשר לאור עולם'. והשאלה היא כמובן, מה לעשות עם תנועה כזו, שמלאה בחילול ד', של עזיבת תורה ומצוות, יחד עם קידוש ד' של ישועת ישראל? משיב הרב, 'אבל ישועתם של ישראל תמיד היא ישועת ד', "אני והו הושיעה נא", וכאשר "פדית ממצרים גוי ואלוקיו"..'. כביכול, יציאת מצרים, היתה גאולה לא רק לישראל, אלא גם לאלוקי ישראל, שהרי בישועתם של ישראל, התחיל אורו יתברך להאיר בעולם, על ידי ישראל. ואם כן, גם אם מדובר ביהודים שהם בבחינת ערבה חסרת טעם וריח, בכל זאת, קדושתם הנשמטית, וקדושת ישועתם של ישראל, שהיא ישועת ד', גוברת על הכל.

תורת חסד

היום, כשאין לנו בית מקדש, ואין השראת השכינה, ואין נבואה, אנו שמים את ספר התורה על הבימה. כי היכולת לראות בערבה חסרת הטעם והריח, את אור ד' המסתתר, מצריכה יכולות רוחניות עמוקות, שעד לא מזמן, היו רחוקות מאד מאיתנו, בשל הגלות החשוכה מכל הבנה רוחנית. לכן, במקום הערבה, מניחים אנו על הבימה ספר תורה. שהרי כל העבודה בחג הסוכות, היא משיכת חסד, והתורה הקדושה תורת חסד היא, כאמור במשלי לא', 'ותורת חסד על לשונה'. ואף על פי שמלאה היא הלכות ודינים, באה היא ממקור החסד, כאמור בדברים לג', 'מימינו אש דת למו..'. והלא הימין היא חסד, והאש היא גבורה שבשמאל, ואיך מתיישב הדבר? עונה הרמב"ן שם, 'ועל דרך האמת יגיד גם כן שהאש שהוא הדת, היא מימינו, כי מדת הדין כלולה ברחמים'. מקיפים אנו את התורה, לגרום לחומות שבינינו לבין חסדו יתברך, לשקוע באדמה, ולאפשר לאורה של תורה, אור החסד העליון, להאיר אותנו.

בחג נידונין על המים

הגמרא בראש השנה טז. אומרת, 'בחג נידונין על המים'. בחג הסוכות דנים כמה גשם ירד, כמה מים יקבל העולם. אבל לאור מה שלמדנו, אפשר להציע פרשנות קצת חדשנית. תכונתם של המים היא תכונת החסד, המתפשט, המשקה ומחיה. בחג הסוכות דנים בשמים, על המים, על מידת החסד. כמה יפתח מעין החסד העליון, להאיר ולבנות את העולם. על זה דנים. לכן אנו מתפללים כל החג, הושיעה את מידת החסד שלך. הושענא והושיעה נא. הושיעה אותנו, ובכך תושיע גם את מידת החסד שלך.

שמעו אלי עמי

אין כל ספק, שהיום, תשעים שנה אחרי שכתב מרן הרב את דבריו הקדושים, אנו עומדים בתחילתו או אולי אפילו באמצעו של שינוי רוחני גדול בעם ישראל. אפשר לומר, שהחילוניות כאידיאולוגיה, פשטה את הרגל לחלוטין, והלבבות כשירים, מוכנים, ואפילו צמאים, לתשובה הגדולה. אבל צריך לדעת, שהכלל היסודי לא השתנה. כל עבודת תשובתם וגאולתם של ישראל, גם אם יש בה ביקורת תקיפה, ומאבקים לא פשוטים, צריכה להעשות מתוך אהבה גדולה לכללות ישראל. כדי להבין עד היכן הדברים מגיעים, נסיים בפיסקה מאורות הראי"ה, בה מבטא מרן הרב, מאהבתו הגדולה לעם ישראל.

'שמעו אלי עמי, מתוך נשמתני אני מדבר עמכם, מתוך נשמת נשמתני, מתוך קשר החיים שאני קשור בכולכם, ואתם כולכם קשורים בי, מתוך אותה הרגשה שאני חש אותה עמוק יותר מכל הרגשות החיים שלי, שאתם רק אתם, רק כולכם, כולכם, כל נשמותיכם, כל דורותיכם, רק אתם הנכם תוכן חיי, בכם אני חי, בכם, בחטיבה הכוללת של כולכם יש לחיי אותו התוכן, שהוא קרוי חיים, מבלעדכם אין לי כלום, כל התקוות, כל השאיפות, כל הערך של שיווי החיים, הכל אני מוצא בקרבי רק עמכם, ואני זקוק להתקשר עם נשמותיכם כולכם, אני מוכרח לאהבה אתכם אהבה אין קץ, אי אפשר לי להרגיש שום הרגשה אחרת, כל האהבות הקטנות עם הגדולות שבכל תהלוכות חיי, הכל אצורות הן באהבתכם, באהבת כללותכם, הכלל שכל הפרטים שלכם בו הווים וחיים.

כל אחד מכם, כל נשמה בודדת, שמכלל כולכם, הוא ניצוץ גדול וחשוב מאבוקת אור עולמים, המאירה לי את אור החיים. אתם נותנים לי תוכן, לחיים, לעבודה, לתורה, לתפילה, לשירה, לתקוה. דרך הצינור של הויתכם אני חש את הכל, אני אוהב את הכל. על כנפי הרוח של חבתכם, אני מתנשא לאהבת האלוקים, והיא מתחייבת לי, מתבררת אצלי, משתלהבת בלבבי, מתצחצחת ברעיוני.

עמכם, עמי, אומתי, אמי, מקור חיי, עמכם אני מעופף למרחבי עולם, עם נצחכם אני חי נצח, עם פארכם אני מלא הוד ותפארת, עם ענותכם אני מלא מכאובות, עם הצער שבנשמתכם אני מלא מרורות, עם הדעה והתבונה שבקרבתכם אני מלא דעה ותבונה. אוצר חיים הוא לי כל קצב כל חק של מעמד רגליכם. ארצכם, ארץ תקותכם, קודש היא לי, שמיה לי מקור החיים, מקור פאר העולמים, כרמלה ושרונה מקור התקוה, מקור הברכה, מקור ששון החיים, שיתה ושמירה עוטים לפני הוד ויפעת עד'.

מילים קדושות ומדהימות אלו, הרי הן בבחינת צלילים מתוקים ומועטים, מהמוסיקה הקדושה, של אהבתו הגדולה, של רואה האורות, מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. מי יתן ונצליח גם אנו, ללכת בדרכו, דרך אהבת ישראל הפנימית והמוחלטת.

תשובה מאהבה לכל עם ישראל

אלול שלך יראה אחרת..

עם 'אורות התשובה' של הרב קוק

מבואר כולו על ידי הרב יצחק חי זאגא

מחיר - 50 משלוח - 12

לרכישה - שלחו מסרון: 058-5-216-216

או דוא"ל: toratharav@gmail.com

לשיעורים מוקלטים ולחברות הקודמות - הכנסו לאתר

רוח ירושלמית yerushalayim.org.il

החפצים להפיץ החברות באזור מגוריהם
יפנו אלינו בדואר אלקטרוני
או למשה: 050-6-238-938

לתגובות, הערות, והצטרפות לתפוצה:
toratharav@gmail.com

לרפואת חיים בן זוהרה הי"ו